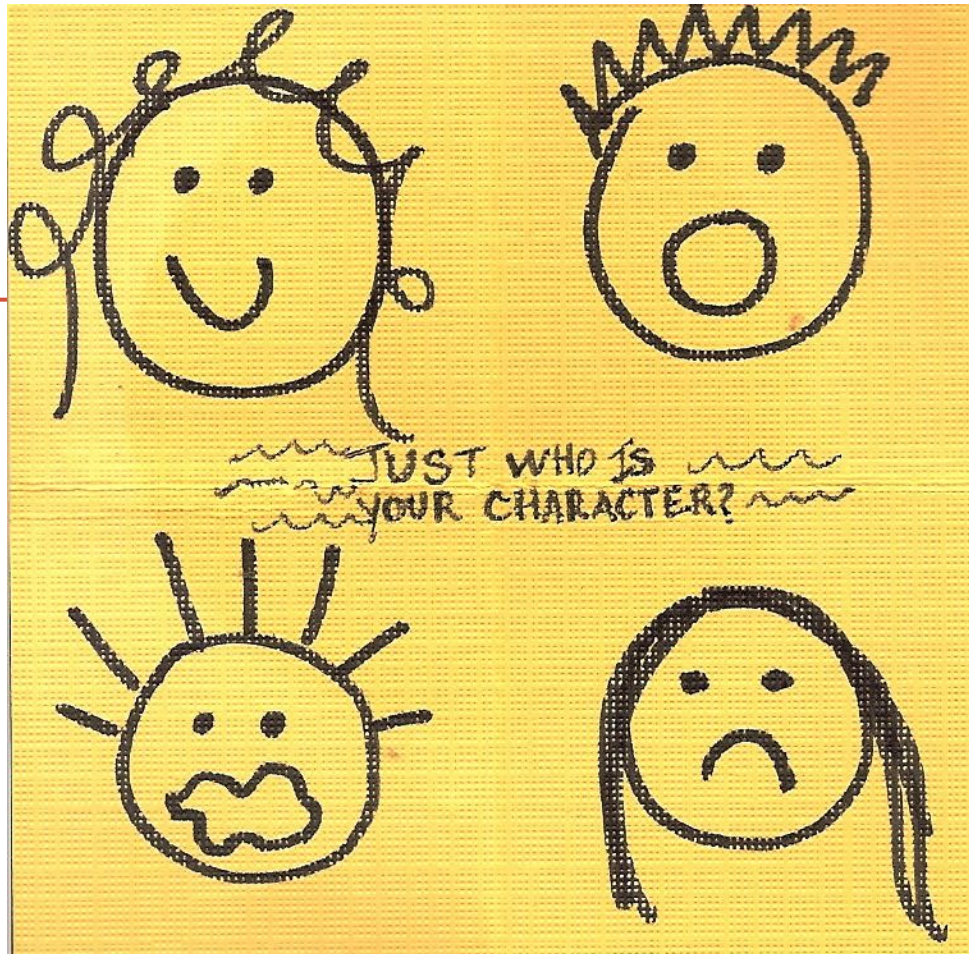


ХАРАКТЕР



Література

- Анастаси А., Урбина С. Психологическое тестирование. - СПб., 2001. - 688 с.
- Бодалев А.А., Столин В.В. Общая психодиагностика. - СПб., 2000. - 440 с.
- Бурлачук Л.Ф. Психодиагностика: Учебник для вузов. 2-е изд.- СПб.: Питер, 2008.- 384с.: ил. - (Серия «Учебник для вузов»).
- Клиническая патопсихология. Руководство для врачей и клинических психологов: В. М. Блейхер, И. В. Крук, С. Н. Боков — Санкт-Петербург, МОДЭК, МПСИ, 2009 г.- 624 с.
- Практическая психодиагностика. Методики и тесты. Учебное пособие / Редактор-составитель Д.Л. Райгородский. - Самара. 1998. - 672 с.
- Скребец В. А. Психологическая диагностика: Учеб. пособие. — К.: МАУП, 1999. — 114 с.

Характер людини

(гр.) *карбування, відбиток*

темперамент + здібності

(життєвий досвід, система виховання і навчання)

Характер:

- сукупність індивідуально-своєрідних психічних властивостей, що виявляються в особистості в типових умовах і виражаються у властивих їй способах діяльності
- індивідуальне сполучення властивостей особистості, що виражають ставлення людини до дійсності і виявляються в її вчинках

Фізіологічні основи характеру

- система міцно закріплених реакцій людини на багаторазові впливи людського середовища
- В основі - риси типу ВНД + складні системи умовних рефлексів, вироблені внаслідок індивідуального життєвого досвіду через вплив соціуму

Прояв властивостей ВНД у характері

- врівноваженість-неврівноваженість,
- рухливість-інертність,
- комунікабельність-замкнутість
- тонус почуттів, мовлення, зовнішнє вираження рухів
- процес формування окремих рис характеру (легкість, швидкість, темп)

Динамічні стереотипи = фундамент звичних дій, рис характеру

Структура рис характеру



Спрямованість та прояв через риси характеру

- вибіркове позитивне/негативне ставлення особистості:

1) до праці (вчинків, діяльності) - **працелюбність, повага до праці, старанність, дисциплінованість, організованість** // **зневага до праці, лінощі, байдужість, недбалість, непослідовність**

2) до себе - **сором'язливість, почуття власної гідності, вимогливість до себе, відповідальність** // **нескромність, хвалькуватість, гординя, самовпевненість, егоїзм, безпринципна покора, безпідставна зневага чи знецінювання себе**

3) до інших людей - **справедливість, дотримання слова, щедрість, ввічливість, доброзичливість, чесність, принциповість** // **відчуженість, хвалькуватість, снобізм, дріб'язковість, грубість, нахабство**

4) до дійсності (природи, речей) - **ощадливість, дбайливість, охайність, бережливість** // **недбалість, вандалізм, транжирство, неакуратність**

Спрямованість особистості

- це сукупність стійких, незалежних від поточної ситуації мотивів, що орієнтують діяльність людини відповідно до її *інтересів, схильностей, переконань, ідеалів*.

- Сукупність усвідомлених мотивів – світогляд особистості.
- Неусвідомлені мотиви: психологічна установка – несвідома особистістю готовність діяти певним чином (Д.Н.Узнадзе, А.С.Прангішвілі).

Теорія мотивації досягнення успіху (Д.Макклеланд і Д. Аткинсон)

- (1) мотивація на успіх:

орієнтація на досягнення успіху, здатність правильно оцінювати свої можливості, успіхи і невдачі, адекватно оцінювати себе; реалістичний рівень домагань

- (2) мотивація на уникнення невдачі:

неадекватна оцінка себе, нереалістичні домагання (завищені чи занижені) - вибір лише важких або занадто легких цілей, підвищена тривожність, невпевненість у силах, тенденція уникати змагання, співробітництва, некритичність в оцінці досягнутого

Розумові риси

- виявляються у розсудливості, спостережливості, поміркованості.

Розсудливість => швидка орієнтація в обставинах

Нерозсудливість => дії під впливом імпульсу

Розумова інертність => пасивність, байдужість, повільність при прийнятті рішень, поверхове ставлення до справи.

Емоції

- Підґрунтя для наступних емоцій: гарячковість, запальність, надмірна або вдавана співчутливість, всепрощення, брутальність, грубість, "товстошкірість", нечутливість до страждань інших, нездатність співчувати

Воля

- зумовлює його силу, непохитність характеру.
- *Стрижневий компонент* сформованого характеру.
Сильна воля => характер самостійний, стійкий, непохитний, мужній, наполегливий.
Слабка воля => слабохарактерність, нерішучість, страх.

Зовнішні прояви характеру



Акцентуації характеру

Вісь ступеня вираження характеру



(Н) – зона абсолютно нормальних характерів - акцентуації характеру

(П) – зона сильних відхилень характерів - психопатії

I і II зони – норма (в широкому значенні) :

I - "середні" характери,

II - акцентуйовані характери (а - приховані акцентуації, б - явні акцентуації)

III - патологія (психопатії)

Акцентуація характеру - надзвичайне підсилення окремих рис характеру, за якого наявні відхилення в психології й поведінці людини, що не виходять за межі нормативної поведінки, але межують з патологією.

Акцентуації характеру - крайні варіанти норми.

Критерії психопатій

Ганнушкіна-Кербікова

- (1) *Відносна стабільність характеру у часі*: мало змінюється протягом життя – патологічний (психопатія)
- (2) *Тотальність проявів характеру*: при психопатіях одні і ті самі риси характеру виявляються за будь-яких обставин (вдома, на роботі, на відпочинку, серед знайомих і серед чужих)
- (3) *Соціальна дезадаптація*: у людини постійно виникають життєві труднощі (які переживає або вона сама, або оточуючі її люди, або вони разом).

Класифікація (типологія) акцентуацій

Карл Леонгард – автор концепції (1968 р.)

Андрій Євгенович Личко – найбільш популярна (1977 р.), ґрунтувалася на класифікації психопатій П.Б. Ганнушкина (1933 р.)

Класифікація К.Леонгарда

12 типів акцентуації, які за своїм походженням мають різну локалізацію

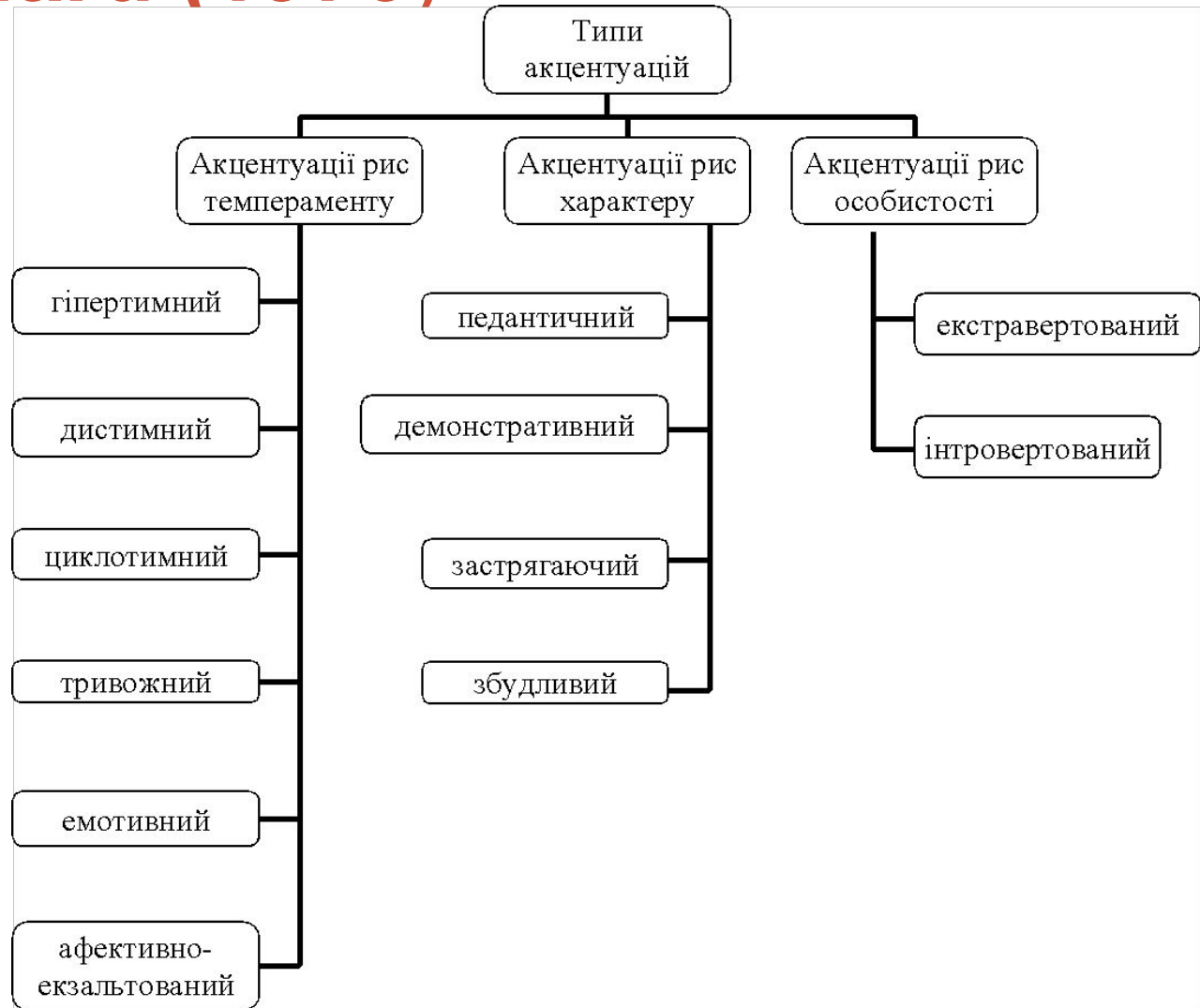
До темпераменту як природного утворення відносяться:

- **гіпертимний** — бажання діяльності, гонитва за переживаннями, оптимізм
- **дістимічний** — загальмованість, переживання і побоювання
- **афективно-лабільний** — взаємна компенсація рис
- **афективно-екзальтований** — наснага, піднесені почуття, емоції як культ
- **тривожний** — боязкість, покірність
- **емотивний** — м'якосердя, боязкість, співчуття

До характеру як соціально-зумовленого утворення відносяться:

- **демонстративний** — самовпевненість, пихатість, хвастощі, брехня, лестощі
- **педантичний** — нерішучість, совісність, іпохондрія
- **застрагаючий** — підозрілість, образливість, перехід від підйому до розпачу
- **збудливий** — запальність, педантизм, орієнтованість на інстинкти

Класифікаційна схема типів акцентуйованих особистостей К. Leonhard (1976)



Класифікація А.Є. Личко

- **Гіпертимний**

(надактивний) тип акцентуації виражається в постійному підвищеному настрої і життєвому тонусі, нестримній активності і жадобі спілкування, в тенденції розкидатися і не доводити почате до кінця. Люди з гіпертимною акцентуацією характеру не переносять одноманітної обстановки, монотонної праці, самотності та обмеженості контактів, неробства. Тим не менше, їх відрізняє енергійність, активна життєва позиція, комунікабельність, а гарний настрій мало залежить від обстановки. Люди з гіпертимною акцентуацією легко змінюють свої захоплення, люблять ризик.

- **Циклоїдний**

- спостерігається наявність двох фаз - фази гіпертимності і фази субдепресії. Вони не виражаються різко, звичайно короточасні (1-2 тижні) і можуть перемежовуватися тривалими перервами. Людина з циклоїдною акцентуацією переживає циклічні зміни настрою, коли пригніченість змінюється підвищеним настроєм. При спаді настрою такі люди виявляють підвищену чутливість до докорів, погано переносять публічні приниження. Однак вони ініціативні, життєрадісні і товариські. Їх захоплення носять нестійкий характер, в період спаду проявляється схильність закидати справи. Сексуальне життя сильно залежить від підйому і спаду їх загального стану. У підвищеній, гіпертимній фазі такі люди вкрай схожі на гіпертимів.

- **Лабільний**

- має вкрай виражену мінливість настрою. Люди з лабільною акцентуацією мають багату чуттєву сферу, вони дуже чутливі до знаків уваги. Слабка їх сторона проявляється при емоційному відкиданні з боку близьких людей, втраті близьких і розлуки з тими, до кого вони прив'язані. Такі індивіди демонструють товариськість, добродушність, щіру прихильність і соціальну чуйність. Цікавляться спілкуванням, тягнуться до своїх однолітків, задовольняються роллю опікуваного.

- **Астеноневротичний**

- характеризується підвищеною стомлюваністю і дратівливістю. Астено-невротичні люди схильні до іпохондрії, у них висока стомлюваність при змагальній діяльності. У них можуть спостерігатися раптові афективні спалахи з незначного приводу, емоційний зрив в разі усвідомлення нездійсненності намічених планів. Вони акуратні і дисципліновані.

- **Сенситивний**

Люди з сенситивним типом акцентуації дуже вразливі, характеризуються почуттям власної неповноцінності, боязкістю, сором'язливістю. Часто в підлітковому віці стають об'єктами насмішок. Вони легко здатні виявляти доброту, спокій і взаємодопомогу. Їхні інтереси лежать в інтелектуально-естетичної сфері, їм важливо соціальне визнання¹.

- **Психастенічний**

- визначає схильність до самоаналізу і рефлексії. Психастеніки часто коливаються при прийнятті рішень і не переносять високих вимог і тягарю відповідальності за себе й інших. Такі суб'єкти демонструють акуратність і розсудливість, характерною рисою для них є самокритичність і надійність. У них зазвичай рівний настрій без різких змін. У сексі вони часто побоюються зробити помилку, але в цілому їх статеве життя проходить без особливостей.

- **Шизоїдний**

- характеризується замкненістю індивіда, його відгородженістю від інших людей. Шизоїдним людям бракує інтуїції та вміння співпереживати. Вони важко встановлюють емоційні контакти. Мають стабільні та постійні інтереси. Вельми небагатослівні. Внутрішній світ майже завжди закритий для інших і заповнений захопленнями і фантазіями, які призначені тільки для «потішання» самого себе. Можуть проявляти схильність до вживання алкоголю, що ніколи не супроводжується відчуттям ейфорії.

- **Епілептоїдний**

- характеризується збудливістю, напруженістю і авторитарністю індивіда. Людина з даним видом акцентуації схильна до періодів злобно-тужливого настрою, роздратування з афективними вибухами, пошуку об'єктів для зняття злості. Дріб'язкова акуратність, скрупульозність, допитливе дотримання всіх правил, навіть на шкоду справі, допікають оточуючих, педантизм зазвичай розглядається як компенсація власної інертності. Вони не переносять непокори собі і матеріальних втрат. Втім, вони ретельні, уважні до свого здоров'я і пунктуальні. Прагнуть до домінування над однолітками. У інтимно-особистісній сфері у них яскраво виражаються ревності. Часті випадки алкогольного сп'яніння з вихлюпуванням гніву і агресії.

- **Істероїдний**

У людей з істероїдним типом яскраво виражений егоцентризм і жага бути в центрі уваги. Вони слабо переносять удари по егоцентризму, відчувають страх викриття і боязнь бути осміяними, а також схильні до суїциду. Для них характерні завзятість, ініціативність, комунікативність та активна позиція. Вони вибирають найпопулярніші захоплення, які легко міняють на ходу.

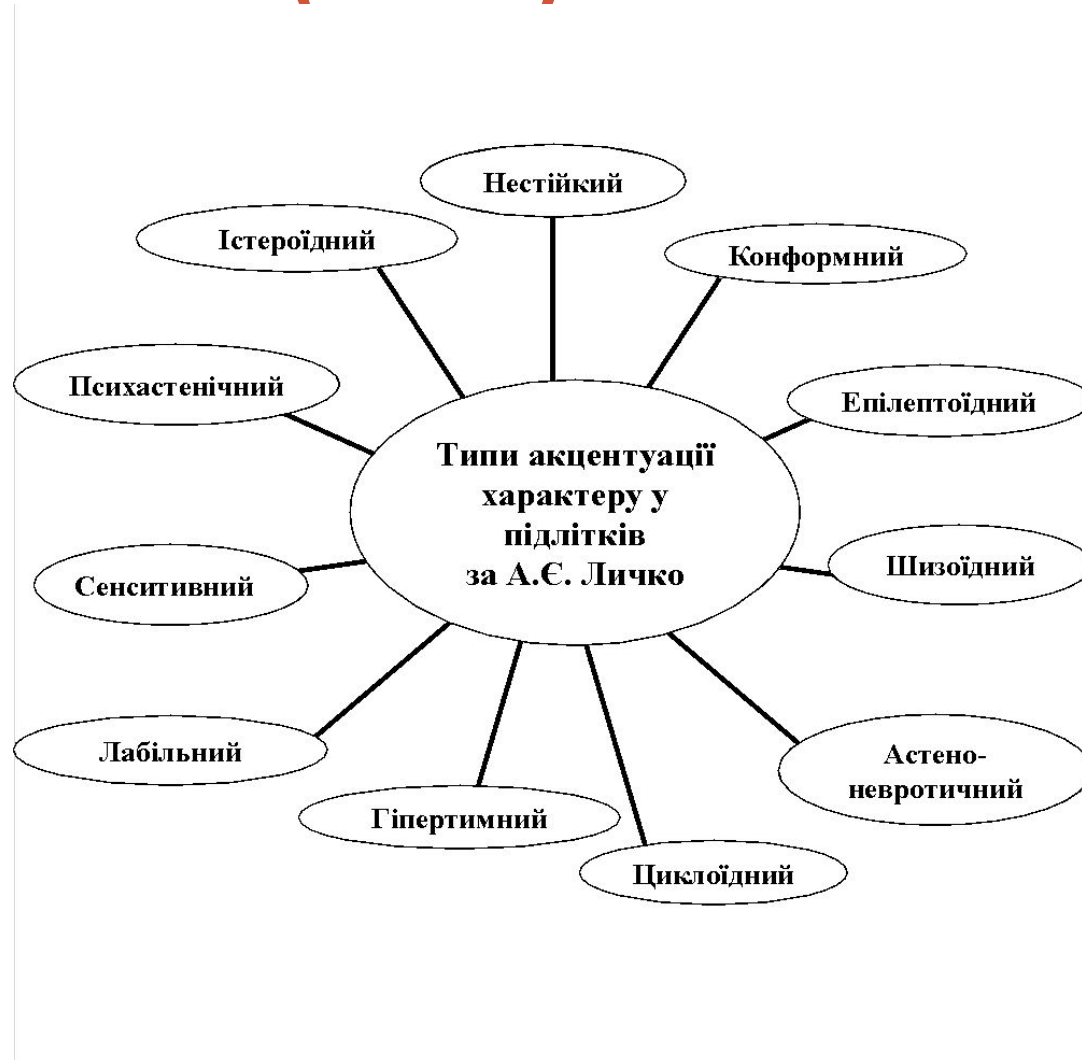
- **Нестійкий**

Нестійкий тип акцентуації характеру визначає лінь, небажання вести трудову чи навчальну діяльність. Дані люди мають яскраво виражену тягу до розваг, дозвільного проведення часу, неробства. Їх ідеал - залишитися без контролю зі сторони і бути наданими самим собі. Вони товариські, відкриті, послужливі. Дуже багато говорять. Секс для них виступає джерелом розваги, сексуальне життя починається рано, почуття любові їм часто незнайоме. Схильні до вживання алкоголю й наркотиків.

- **Конформний**

Конформний тип характеризується конформністю оточенню, такі люди прагнуть «думати, як усі». Вони не переносять крутих змін, ломки життєвого стереотипу, позбавлення звичного оточення. Їх сприйняття вкрай ригідно і сильно обмежено їх очікуваннями. Люди з таким типом акцентуації доброзичливі, дисципліновані і неконфліктні. Їх захоплення і сексуальне

Класифікаційна схема акцентуації характеру у підлітків А.Є. Личко (1983)



Коли шизоїдний тип особистості стає патологією розвитку

- виявляється раніше за інші акцентуації характеру, задовго до підліткового віку, і не завжди стабілізується до зрілості;
- відмежування від оточення, відсутність прагнення до встановлення контактів, до спілкування як такого; супутні характеристики - дивакувата поведінка, розгальмування; відхід у світ фантазій.

Двоякість поведінки

- багатий внутрішній світ і бідність його зовнішніх проявів
- небажання спілкуватися, контактувати і настирливість - прояви однієї характеристики
- рішучий протест проти соціальних норм і засад
- нерозуміння соціальних традицій і правил

Фактори формування характеру

1) *біологічна основа,*

2) *соціальне середовище,*

3) *активність самої людини*

(!!! спілкування як необхідна умова самопізнання та самореалізації особистості)

Біологічна основа

- специфічний вияв ВНД, підґрунтям якої є природжені особливості нервової системи, своєрідні сполучення яких (сила, врівноваженість, рухливість) виявляються через тип темпераменту; вроджені задатки дитини, які створюють умови для схильностей.

Важливо! Природжений тип нервової системи – під впливом суспільних умов життя, виховання, які накладають відбиток на його функціонування

Соціальне середовище

- (1) виявляється через виховний вплив родини та умов проживання в ній дитини (склад сім'ї, традиції, мікроклімат, ставлення до дитини);
- (2) вплив суспільства в цілому: трансформації в сучасному суспільстві, поява нових ідеалів і цінностей.
- **Виховання** - організований вплив соціуму на формування характеру особистості, вироблення типових та специфічних рис.

Виховання організовує обставини життя і спрямовує в потрібному напрямі життєві впливи, підкріплює їх, створює відповідне ставлення до навколишньої дійсності особистості, що формується. При цьому гальмує негативні впливи, перешкоджає засвоєнню небажаних звичок і рис поведінки.

Активність самої особистості

- Самовиховання і саморегулювання, становлення свого характеру.
- Сформовані в процесі виховання потреби, ідеали, установки особистості – підґрунтя її вимог до зовнішніх умов життя і до самої себе.
- Умова самовиховання характеру – наявність життєвого досвіду, психологічної культури, формування світогляду та ідеалів.

Характер - стрижень людської особистості, і передумова, і результат реальної поведінки людини в конкретних життєвих ситуаціях.

Обумовлюючи поведінку особистості, характер в поведінці й формується.

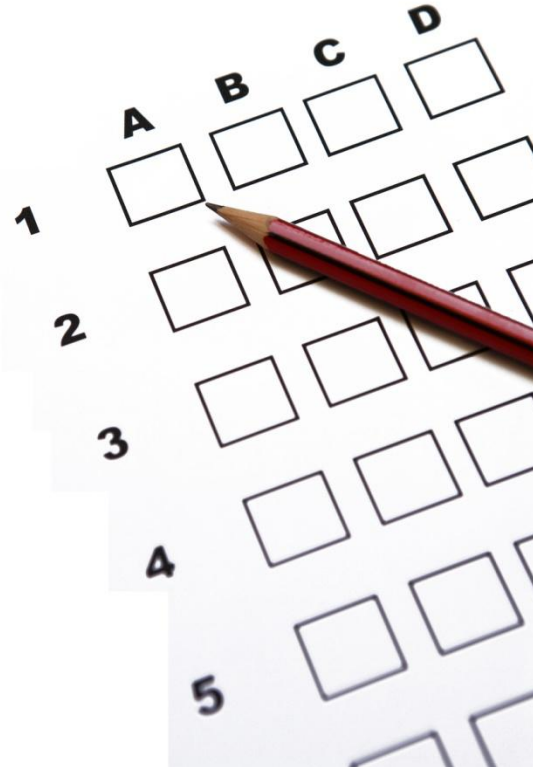
Формування характеру

Сенситивний вік для становлення характеру - від 2-3 до 9-10 років.

- З перших місяців життя під впливом дорослих формуються як позитивні, так і негативні риси: доброта, чуйність, товариськість // егоїстичність, байдужність до людей, черствість.
- Пізніше формуються: працьовитість, акуратність, сумлінність, відповідальність, наполегливість, інші «ділові» якості (та їхні антиподи) – у процесі дитячих ігор та виконання доступних видів домашньої праці.
- У початкових класах середньої школи – комунікативні риси характеру: зростає діапазон контактів з однокласниками і вчителями, з'являються нові друзі.
- У підлітковому віці – розвиток і закріплення вольових рис характеру
- У період ранньої юності – закріплення моральних й світоглядних основ.
- У студентські роки (другий період юності) – розвиток «моральних і естетичних почуттів, становлення і стабілізація характеру, оволодіння повним комплексом функцій дорослої людини, включаючи громадянські, суспільно-політичні, професійно-трудові» (Б.Г. Ананьєв).

*Посієш вчинок - пожнеш звичку,
посієш звичку - пожнеш характер,
посієш характер - пожнеш долю.*

Народна мудрість



ОПИТУВАЛЬНИК АКЦЕНТУАЦІЇ ХАРАКТЕРУ І ТЕМПАРАМЕНТУ ЛЕОНГАРДА-ШМІШЕКА

1. У Вас переважно веселий та безтурботний настрій?
2. Ви чутливі до образ?
3. Чи буває так, що у Вас на очі навертаються сльози в кіно, театрі, бесіді і т.д.?
4. Зробивши щось, Ви сумніваєтесь, чи все зроблено правильно, і не заспокоїтесь доти, доки не переконаєтесь ще раз в тому, що все зроблено правильно?
5. В дитинстві Ви були таким же сміливим, як всі Ваші однолітки?
6. Чи часто у Вас різко змінюється настрій: від стану безпричинної радості до огиди до життя, до себе?
7. Звичайно Ви в центрі уваги компанії?
8. Чи буває так, що Ви безпричинно знаходитесь в такому поганому настрої, що з Вами краще не розмовляти?

9. Ви серйозна людина?

10. Здатні Ви захоплюватись, милуватися чим-небудь?

11. Чи завзяті Ви?

12. Ви швидко забуваєте, якщо Вас хтось образив?

13. Чи м'якосердий Ви?

14. Коли Ви кидаєте лист в поштову скриньку, чи перевіряєте Ви й проводите рукою по отвору скриньки, що лист потрапив до неї?

15. Чи прагнете Ви завжди бути в рядах кращих працівників?

16. Чи бувало Вам страшно в дитинстві під час грози або в разі зустрічі з незнайомою собакою (а можливо таке почуття буває й тепер, у зрілому віці)?

17. Чи прагнете Ви в усьому і всюди підтримувати порядок?

18. Чи залежить Ваш настрій від зовнішніх обставин?

19. Чи люблять Вас Ваші знайомі?

20. Чи часто у Вас буває почуття внутрішнього неспокою, почуття можливої біди, неприємностей?

21. У Вас часто дещо пригнічений настрій?

22. Чи бували у Вас хоча б один раз істерика або нервовий зрив?

23. Чи важко Вам довго всидіти на одному місці?

24. Якщо з Вами несправедливо поступили, чи будете енергійно відстоювати свої інтереси?

25. Чи можете Ви зарізати курку або вівцю?
26. Чи дратує Вас, якщо вдома занавіска або скатертина висять нерівно, і Ви відразу намагаєтесь поправити їх?
27. У дитинстві Ви боялись залишатись одні вдома?
28. Часто у Вас бувають коливання настрою без причин?
29. Чи завжди Ви прагнули бути достатньо сильним працівником в своїй професії?
30. Чи швидко Ви починаєте сердитись чи гніватись?
31. Чи можете Ви бути абсолютно безтурботним, веселим?
32. Буває так, що почуття повного щастя буквально пронизує Вас?

33. Як Ви думаєте, вийшов би з Вас ведучий гумористичної вистави?
34. Ви звичайно викладаєте свою думку людям досить відверто й прямо без натяку?
35. Вам важко переносити вид крові? Чи не викликає це у Вас неприємних почуттів?
36. Чи любите Ви роботу з високою особистою відповідальністю?
37. Чи схильні Ви захистити людей, до яких виявляють несправедливість?
38. В темний підвал Вам важко і страшно спускатись?
39. Чи віддаєте Ви перевагу такій роботі, коли діяти потрібно швидко, а вимоги до якості виконання невисокі?
40. Чи товариський Ви?

41. В школі Ви охоче декламували вірші?
42. Чи втікали Ви в дитинстві з дому?
43. Чи здається Вам життя важким?
44. Буває так, що після конфлікту, образи Ви були до того вражені, що йти на роботу здавалось просто нестерпним?
45. Можна сказати, що в разі негараздів Ви не втрачаєте почуття гумору?
46. Зробили б Ви першим кроки до примирення, якщо Вас хто-небудь образив?
47. Ви дуже любите тварин?
48. Чи повертаєтесь Ви, щоб впевнитись, що залишили домівку чи робоче місце в такому стані, що там нічого не скоїться?

49. Чи переслідує Вас іноді неясна думка, що з Вами й Вашими близькими може скоїтись щось страшне?
50. Вважаєте Ви, що Ваш настрій дуже змінний?
51. Вам Важко доповідати (виступати) на сцені перед великою кількістю людей?
52. Ви можете вдарити того, хто Вас образив?
53. У Вас дуже велика потреба в спілкуванні з іншими людьми?
54. Ви належите до тих, хто при будь-яких розчаруваннях впадає у глибокий відчай?
55. Вам подобається робота, що потребує енергійної організаторської діяльності?
56. Чи наполегливо Ви добиватиметесь своєї мети, якщо на шляху до неї знадобиться долати безліч перешкод?

57. Чи може трагічний фільм зворушити Вас так, що на очах виступають сльози?
58. Часто Вам буває важко заснути через те, що проблеми минулого дня чи майбутнє весь час крутяться в думках?
59. В школі Ви іноді підказували своїм товаришам чи давали списати?
60. Чи потрібна Вам велика напруга волі, щоб пройти одному через кладовище?
61. Чи ретельно Ви слідкуєте за тим, щоб кожна річ у квартирі була тільки на одному й тому самому місці?
62. Чи буває так, що перед сном Ви в доброму настрої, а наступного дня встаєте в пригніченому на декілька годин стані?
63. Чи легко Ви звикаєте до нових ситуацій?

64. Чи бувають у Вас головні болі?

65. Ви часто смієтесь?

66. Чи можете Ви бути ввічливим навіть з тим, кого Ви явно не цінуєте, не любите, не поважаєте?

67. Ви рухлива людина?

68. Ви дуже переживаєте через несправедливість?

69. Ви настільки любите природу, що можете називати її другом?

70. Виходячи з дому або лягаючи спати, перевіряєте Ви, чи закрили газ, вимкнули світло, закрили двері?

71. Ви дуже боязливі?

72. Чи змінюється Ваш настрій під впливом алкоголю?

73. У вашій молодості Ви з задоволенням приймали участь у художній самодіяльності?

74. Ви розцінюєте життя дещо песимістично, без передчуття радощів?

75. Чи часто Вас тягне подорожувати?

76. Чи може Ваш настрій змінитись так різко, що Ваш стан радощів раптово стане похмурым та пригніченим?

77. Чи легко Вам вдається підняти настрій друзям?

78. Чи довго Ви переживаєте образу?

79. Чи довгий час Ви переживаєте горе інших людей?

80. Чи часто, будучи школярем, Ви переписували сторінку в зошиті, якщо випадково ставили в ній пляму?

81. Чи ставитесь Ви до людей скоріше з недовірою й обережністю, ніж з добротою?

82. Чи часто Ви бачите жахливі сни?

83. Чи буває так, що Ви остерігаєтесь того, що кинетесь під поїзд або, коли стоїте біля вікна багатоповерхового будинку, раптово випадете?

84. У веселій компанії Ви звичайно веселі?

85. Здатні Ви відволікатись від важких проблем, які потребують рішень?

86. Ви стаєте менш стриманим і відчуваєте себе вільніше коли приймаєте алкоголь?

87. В бесіді Ви скупі на слова?

88. Якщо Вам необхідно було б грати на сцені, Ви змогли б так увійти в роль, щоб забути про те, що це тільки гра?

Обробка результатів

1. Гіпертимні x 3:

(+) 1, 11, 23, 33, 45, 55, 67, 77

2. Застрягаючі x 2:

(+) 2, 15, 24, 34, 37, 56, 68, 78, 81
(-) 12, 46, 59

3. Емотивні x 3:

(+) 3, 13, 35, 47, 57, 69, 79
(-) 25

4. Педантичні x 2:

(+) 4, 14, 17, 26, 39, 48, 58,
61, 70, 63, 80
(-) 36

5. Тривожні x 3:

(+) 16, 27, 38, 49, 60, 71, 82
(-) 5

6. Циклотимічні x 3:

(+) 6, 18, 28, 40, 50, 62, 72, 84

7. Демонстративні x 2:

(+) 7, 19, 22, 29, 41, 63, 66, 73,
85, 88
(-) 51

8. Неврівноважені (збудливі):

(+) 8, 20, 30, 42, 52, 64, 74, 86

9. Дистимічні x 3:

(+) 9, 21, 43, 75, 87

10. Екзальтовані x 6:

(+) 10, 32, 54, 76

Тест

Оцініть за 4-бальною шкалою своє емоційне самопочуття:

- «1» – зовсім не підходить;
- «2» – мабуть так;
- «3» – так;
- «4» – абсолютно так.

1 Уважний	Сконцентрований	Зібраний
2 Насолоджуюся	Щасливий	Радісний
3 Здивований	Дуже здивований	Вражений
4 Похмурий	Сумний	Зломлений
5 Розлючений	Гнівний	Божевільний
6 Відчуваю неприязнь	Відчуваю відразу	Відчуваю огиду
7 Презирливий	Нехтую	Пихатий
8 Лякаючий	Страшний	Сію паніку
9 Сором'язливий	Боязкий	Невпевнений
10 Жалкую	Винуватий	Розкаююся

Ключ до тесту

- $K = (C1 + C2 + C3 + C9 + C10) / (C4 + C5 + C6 + C7 + C8)$, де
- **K** – самопочуття,
- **C1, C2, C3...** – емоції

Якщо $K > 1$, то самопочуття в цілому більш відповідає позитивному чи гіпертимному (з підвищеним настроєм) типу акцентуації людини

Якщо $K < 1$, то самопочуття можна охарактеризувати як негативне або відповідне дістимному (зі зниженим настроєм) типу акцентуації характеру людини

Задатки

- природна основа формування здібностей.
- Вроджені анатомо-фізіологічні особливості нервової системи, мозку, органів відчуттів і руху.
- Задатки - необхідна, але недостатня умова розвитку здібностей.

Генотип визначає тільки потенційні можливості людини, а середовище і виховання – наскільки ці можливості будуть реалізовані.

Здібності

- *індивідуально-психологічні особливості людини, які відповідають умовам успішного виконання тієї чи іншої діяльності, а саме - набуття знань, умінь і навичок; використання їх у праці.*
- *2 рівні розвитку здібностей: репродуктивний і творчий*
- *Найвищий рівень розвитку і прояву здібностей - талант і геній. Талановита людина створює нове у межах вже визначених ідей, напрямів, способів досліджень. Геніальна людина відкриває принципово нові шляхи в галузі наукових досліджень, виробництва, мистецтва тощо.*
- *Загальні й спеціальні здібності*
- *Потенційні й актуальні здібності*

Інтелект

- Сукупність усіх розумових здібностей, що забезпечують людині можливість вирішувати різноманітні задачі.